

АЛЬПИ ДОПОМОГЛИ

Під час повеней на Закарпатті в 1998 й 2001 роках Швейцарія надавала гуманітарну допомогу постраждалому регіонові. Західні гості були не лише вражені величчю букових пралісів Закарпаття, а й шоковані варварським ставленням у нашій країні до цієї природної пам'ятки європейського значення. З доброї волі швейцарського уряду 2003 року в краї розпочалася реалізація міждержавного проекту з розвитку лісового господарства під назвою FORZA (forest – ліс, Za – Закарпаття).

– Коли нам дали завдання розробити проект, це стало неабияким викликом, адже досі ні з чим схожим нам не доводилося стикатися, – каже Хілмар Фіольмі, представник Швейцарського фонду розвитку та міжнародного співробітництва «Intercooperation». – У підсумку вирішили всі заходи згрупувати за трьома основними напрямками: впровадження цивілізованого ведення лісового господарства, екологічна безпека в Карпатському регіоні та поліпшення життєвого рівня сільського населення.

Сприяти швейцарцям підрядилися Міністерство охорони навколишнього природного середовища та Державний комітет лісового господарства України.

Як розповів на завершальному семінарі директор Швейцарського бюро співробітництва в Україні Мануель Еттер, бюджет семирічного проекту становив близько 5 млн. доларів. Гроші спрямували головно на проведення тренінгів і семінарів, друк довідкових матеріалів, впровадження нових методів господарювання в лісі, поліпшення екологічної ситуації. Швейцарці ділилися досвідом, навчаючи фахівців Держкомлісгоспу й запровадивши кілька нових програм у спеціалізованих навчальних закладах. Проект FORZA діяв у двох пілотних лісгоспах (Хустському й Рахівському) та трьох се-

лах (Нижньому Бистрому, Богдані та Костилівці), проте до участі запрошували представників усіх 18 лісгоспів Закарпаття. За деякий час уже в 14 із них застосовували певні елементи швейцарських технологій ведення лісового господарства.

Природоохоронне лісівництво, що його практикують у Швейцарії, полягає у здійсненні вибіркових рубок, за яких саджати новий ліс не треба: він відновлюється природним шляхом. Здійснюють повітряне, на підвісних канатах, трельовання (доправління деревини від місця заготівлі до дороги), під час якого не псується лісова підстилка й молода поросль. Радянському способу господарювання, досі поширеному в Україні, притаманна інша методика: суцільно вирубують ліс, а на його місці саджають новий. Проте час довів хибність такого підходу, бо ерозія, що в гірських умовах є надзвичайно небезпечною, стала масово зводити ґрунти, почала зникати фауна. До того ж однокіпові й однопорідні ліси, штучно посаджені, не можуть протистояти навалом комах, грибковим інфекціям, природним стихіям.

Володимир Тарасенко, начальник відділу охорони та збереження рослинного світу Міністерства природи України, зізнається, що великі обсяги суцільних рубок завжди непокоїли міністерство, проте

не каже, чому цьому явищу досі ніхто не протидіяв – перших позитивних результатів удалося досягнути лише завдяки проекту FORZA. Чиновник аргументовано киває на експлуаторський режим Австро-Угорської імперії, за якого через комерційний зиск замість природних лісів на значних територіях саджали смереку.

– Нині в Карпатах великі площі смерек у третьому поколінні. Вони непродуктивні й масово всихають. Тому терміново потрібно замінити смереку іншими породами, зробити ліс наближеним до природного, різновіковим і багатопорідним, відновити корінні породи, які пристосовані до кліматичних умов у Карпатах, – пояснює В. Тарасенко.

Зарубіжні експерти сприяли розробці Правил рубки головного користування в гірських лісах Карпат, Інструкції з проведення рубок формування й оздоровлення лісу, Інструкції з лісовпорядкування, де відтворено позитивні напрацювання проекту FORZA. Заступник голови Держкомлісгоспу Микола Ведмідь вважає, що вітчизняна нормативно-правова база, основою якої є нова редакція Лісового кодексу України від 2006 року, загалом дає змогу забезпечувати нормальну роботу галузі.

Близько 60 відсотків грошей бюджету FORZA спрямували на розвиток сільських територій Закарпаття

Карпаттам

55

– природні умови проживання в українських Карпатах і швейцарських Альпах дуже схожі, а ось рівень життя значно різниться. Наголос зробили на «зеленому» туризмі, навчивши закарпатських гасд тонкощів нової справи. Згодом у трьох високогірних селах, якими опікувалася швейцарці, з'явилися десятки агросадиб для туристів.

– Нещодавно були французи, – розповідає Марія Станко із села Нижній Бистрий. – Вони захоплювалися нашими горами, пишною природою й чистими джерелами. Нам аби зробити гарну рекламу, то від гостей відбою не буде.

Фахівці FORZA допомогли прокласти й маркувати туристичний маршрут навколо Нижнього Бистрого – через присілок Гонцош та полонину Фріаль, а це понад 15 км дикими гірськими стежками. Неподалік, на потоці Широкому, спорудили 170 м берегоукріплювальної стіни. Громада села Богдан, розташованого на полонині Рогнєска, спільно з лісівниками розробили два пішіходні маршрути загальною протяжністю майже 100 км. У пригоді туристам стане інформаційний центр «Гуцульська світлиця», фахівці якого залюбки допоможуть організувати активний відпочинок, порадять місця, де можна скуштувати традиційні гуцульські страви – бринзу, вурду, гусянку, бануш, куліш. До речі, щорічний фестиваль «Берлибаський банош» проходить у Костилівці. Колись це село називалося Берлибаш, що означає «відсічення голови» – саме так жорстоко тюркські завоювальники квиталися з волелюбними гуцулами.

FORZA реалізувала кілька програм із теплозбереження. Так, у

Нижньому Бистрому обрали вісім осель, де мешкають малозабезпечені родини, й установили високоєфективні котли із сучасними системами опалення, утепили вікна. Побачивши, як можна заощаджувати на паливі, сусіди й собі заходилися переобладнувати хати. Фахівці проекту також провели тренінг, на якому розповіли про новітні технології утеплення сільських навчальних закладів. Для наочності в одній зі шкіл перекрили дах, утепили стелю й вікна, замінили двері. Згодом за сприяння FORZA місцева громада отримала грант на реконструкцію шкільної системи опалення від Фонду соціальних інвестицій – понад 400 тисяч гривень. Тож старі котли, встановлені в школі ще 1974 року, замінили новими – вони майже втричі ефективніші.

– Нам допомогли організувати розподільний збір твердих побутових відходів, надавши спеціальні контейнери для пластикових пляшок, – дякує іноземцям голова села **Костилівка Ольга Сметанюк**. – Ми дуже потерпаємо від сміття. Та що казати про місце під сміттєзвалище, коли навіть кладовище нікуди розширити. Край суцужно із землею в гірській місцевості.

Жителі Костилівки тепер переймаються тим, де розжитися контейнерами для збору скла, інших видів побутових відходів – шукають гранти, а про допомогу Києва навіть не мріють.

Хілмар Фіольма зауважує, що відповідальність за процеси, започатковані на Закарпатті, віднині лягає на українську сторону. Проте Мануель Еттер сподівається на продовження співпраці між країнами, адже швейцарський уряд доволі високо оцінив результати FORZA. «Нині ми складаємо плани на наступні чотири-п'ять років. Можливо, це буде якийсь проект у галузі управління енергоресурсами», – додає він.

– Комітет лісового господарства подав пропозиції до нового Податкового кодексу. Хочемо, аби 50 відсотків коштів від податку за вико-

ристання лісових ресурсів отримували місцеві органи влади, – каже М. Ведмідь, відповідаючи на запитання кореспондента журналу «Віче» про джерела подальшого фінансування заходів проекту FORZA. – Досі лише 20 відсотків цих коштів ішло на потреби місцевих громад, що не можна вважати справедливим. Люди бачать, що ліс ріжуть і везуть, хтось заробляє великі гроші, а вони нічого з того не мають. У цивілізованих країнах так не робиться.

Прищеплений на Закарпатті метод вибіркової рубки лісів буде поширено й на інші лісові регіони – Полісся й Північний лісостеп. Іноземну практику вже взято до уваги в нормативних документах Держкомлісгоспу, в яких ставка нині робиться на природне поновлення лісів, зокрема й у рівнинній частині України. «Не може людина відтворити ліс краще, аніж природа», – зауважує заступник голови Держкомлісгоспу.

На підсумковій прес-конференції проекту FORZA, в якій узяли участь представники галузевих органів влади України, журналісти не могли не порушити питання зловживань у сфері, нецільового використання земель лісового фонду, зокрема в столиці.

– У Києві близько 34 тисяч гектарів земель лісгосподарського призначення, що перебувають у комунальній власності. Перш ніж ухвалити якесь рішення щодо лісових ділянок, КМДА має його узгодити з Київським обласним управлінням лісового господарства, а цього не робить, – обурюється М. Ведмідь. – Такі факти трапляються не лише в Києві, а й по всій країні. Наприклад, у Харкові здійснили незаконну оборудку з 70 гектарами земель Данилівського дослідного держлісгоспу, що розташований у межах міста. Дізнавшись із засобів масової інформації, що ці ділянки продаються, ми одразу звернулися до прокуратури, аби покласти край свавіллю.

Схоже, українські ліси потребують захисту і від незаконних, і від санкціонованих вирубок.

Фото з архіву проекту FORZA.